

שני העומר לאחד (שמות כג), ומהו משנה, חזקיה בר חייה אמר (קבה) שהיה משונה בטעמו ובדרכו ובתוארו, ולא עוד אלא שבכל יום מי שהיה מותר סמנו מערב ועד בקר היה מבאיש, ובשבת כתיב לא הבאיש וגו' (שם כג כד). הו' לקטו לחם משנה (קבו) (ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה (שם כג כז) באותה שעה נזכר ששכח לומר לחם פרשת שבת, שאמר לו הקב"ה כיון שבאו ואמרו לו, אמר להם משה, הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש לה' מחר וגו' (שם כג כז). (קבו) אמר ירמיה למה (תריבון) [תריבו] אלי וגו' (ירמיה כ ט), אפילו משה שאמרתי לו לומר לחם פרשת שבת שבה ולא אמר להם, כולכם פשעתם בי (שם), ר' יהודה אומר כיבד הקב"ה את השבת, שבכל יום היה המן יורד, ובשבת לא היה יורד, שנאמר והיה ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מציאו (שם כג ט), (קבה) אמר להם משה כל מי שהוא נוטל עומר לגלגולות לא יטול יותר ממנו, שנאמר ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו וגו' (שם כג ט), ולא שמעו אל משה וייתירו אנשים ממנו (שם כג ט), (קבה) ומי היו, אילו דתן ואבירים. (קב) ר' יהושע [דסכנין] בשם ר' לוי אמר בשהניהו מן המן (קלא) היו תולעים ויצאים מתוך אהליהם, ונכנסין בתוך אהליהם של ישראל, ורוח הקדש צווחת ואומרת עליהם, אתם סבורים שאתם עושין בסתר, ואינו גלוי לפני, אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו וגו' (ירמיה כג כד). אמר הקב"ה בעולם הזה אכלתם את המן בזכות אבותיכם, אבל לעולם הבא אני מאכיל אתכם בהמות וזו וליתן, (קלב) אתם אוכלים בזכות עצמיכם, (קלב) שנאמר יכרו עליו חברים יחצוהו בין בנענים (איוב כ ז):

חסלת פרשת בשלה

הערות ותקונים

ד' חמא בר חנינא: (קבה) שהיה משונה בטעמו כו', לזה כוון רש"י (בשלה פז כב), ומדרש אגדה להם משנה משונה אחרת היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו: (קבו) ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה, הוספתי כמו שהוא לנכון בכ"י רח"ס, וכן בכ"י רומי נוסף בלדו ועל זה הביא בראשית שעה נזכר משה, ולזה המאמר כוון גם רש"י ז"ל (בשלה פז כב) ויגידו למשה שאלוהו מה היום מיוחדים, ומכאן יש ללמד שעדיין לא הגיד להם משה פרשה שבת שלטעמו לומר להם והיה ביום השביעי והכינו וגו'. עד ששאלו מה זאת, אמר להם הוא אשר דבר ה' שלטעמו לומר להם, ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד איה מאנחם ולא הוציאו מן הכלל: (קבו) אמר ירמיה, בכ"י רומי בטעמו אל"ר ירמיה, וגם שם הביא למה תריבון במקום בקרא כתיב הריצו, ומוצא לנכון בכ"י שני של אקספארד וזכ"י רח"ס: (קבה) אמר משה מי שטפל, בכ"י שני של אקספארד נוסף לפני זה [ר'] לחק אמר ביד הקב"ה שבת במן קידשו במקדש בשבת ילאו מן העם ללקוט (ולא מלאו) (שמות פז כ), במקדש מחלליה מות יומת (שם לא יד), הו' כי ה' נתן להם [את] השבת (שם פז כט), ואחר זה מובא אמר משה מי שטפל עומר לגלגולות אל יותיר משל יום למחר: (קבה) ומי היו אלו דתן ואבירים, ולזה כוון רש"י (בשלה פז כ), וכן בשמ"ר פכ"ה אות י' וייתירו אנשים ממנו אלו מחוסרי אמונה שהיו בהם ומי הם אמר ר"ש בן לקיש אלו דתן ואבירים, נאמר כאן אנשים ונאמר להלן אנשים, סורו נא מעל אהלי האנשים וגו' (במדבר פז ט) מה אנשים שנאמרו להלן דתן ואבירים, אף אנשים שנאמרו כאן דתן ואבירים, וכן בשמ"ר פ"א אות כ"ט שני האבירים אלו דתן ואבירים הם היו שהתירו מן המן, וכן בהנחומא חלוה וכו' מרים קלון אלו דתן ואבירים למה בשעה שירד להם המן לישראל אמר להם משה איש אל יותיר ממנו עד בוקר, ולא שמעו אל משה וייתירו אנשים ממנו, ומי היו אלו דתן ואבירים, אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי מאר יורם תולעים ויבאם היתה קלאנין של תולעים ויזאין מתוך אהליהם של דתן ואבירים ונכנסין לתוך אהליהם של ישראל. (קל) ר' יהושע בשם ר' לוי, בכ"י רומי בטעמו ר' יהושע בשם ר' יהושע בן לוי, וזכ"י שני של אקספארד ר' יהושע דסכנין אומר וז"ל ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אומר כמו שהנחתי מתנחומא חלוה, וכן הוא לנכון גם בכ"י רח"ס וכן תהתי בפיס: (קלא) היו תולעים, בכ"י שני של אקספארד קלאנין של תולעים, וכן הוא בהנחומא חלוה שהנחתי בהערה קכ"ט, וכן הביא הערוך בערך קלן ב' בשם הילמדנו חלוה, והוא המאמר שהנחתי, וכתב שם המוסף פ' המון הבא בבהלה ונחפזין: (קלב) ואחם אוכלים בזכות עצמיכם, בכ"י רומי וכו' רח"ס וכן אוכלים בזכות עצמיכם. וזכ"י שני של אקספארד והאבות יאכלו בזכותם: (קלב) שנאמר יכרו עלי חברים ואין כירה אלא כטובה, עיין בספא אחרת דטובות ויבילקס איוב דמו תתק"ו:

מדרש פרישת יתרו תנחומא לה

[א] וישמע יתרו וגו' (שמות י"ח). (א) וזש"ה ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו (קהל מ'). וכי יש רשעים קבורים [באים] ומהלכים, ששלמה אמר קבורים ובאו, אלא אמר ר' סימון אלו הרשעים (ב) שהן קבורים ומתים בחייהם, שנאמר כל ימי רשע הוא מתחולל (איוב ע"ב), מהו מתחולל, שהוא מת וחלל: ד"א ובכן ראיתי רשעים (ג) מדבר בגרים, שהם באים ועושין תשובה, וממקום קדוש יהלכו (קהל ס), אלו בתי נכסיות ובתי מדרשות: ד"א וממקום קדוש יהלכו, ממקום שישאל (מהלכים, ישראל) נקראו קדושים, וישתבחו בעיר (ס), (ד) שהן משבחין מעשיהם הרעים: (ה) ד"א וישתבחו, שמשתבחיין במעשיהם הטובים, גם זה הבל (ס), אין זה הבל שאומות העולם רואין אותן היאך הם באין ומתגייירין ונכנסין תחת כנפי שכינה ואינן מתגייירין, גם זה הבל, מי היה זה שבא ונתגיייר גר של אמת, זה יתרו, שנאמר וישמע יתרו וגו':

[ב] [וישמע יתרו]. (ו) וזש"ה לריח שמניך טובים וגו' (ש"ס א). אמר ר' ינאי הראשונים נתת להם ריח מצות (ז) לאדם נתת לו ז' מצות, לנה ולבניו נתת ז' מצות, ריח מצות נתת להם, אבל אנו כשבאנו לפני. כאדם שמערה מפי החבית היית מערה לנו את כל המצוות, שנאמר שמן תורק שמך (ס): ד"א שמן תורק שמך, (ח) אמר ר' ברכיה בשם שהשמן מאיר כך התורה מאירה, על כן עלמות אהבוך (ס), (ט) העולם הזה והעולם הבא: ד"א עלמות אהבוך. (ס) אלו אומות העולם שמתגייירין, מי היה זה יתרו, בשעה ששמע מה נסים נעשו לישראל, בא ונתגיייר, שנאמר וישמע יתרו: [ג] מה כתיב למעלה מן הענין מפלתו של עמלק. ואחר כך וישמע יתרו, (י) וזש"ה לך

הערות ותקונים

(א) וזש"ה ובכן ראיתי, מובא בגדפס אות א' וזילקוס קהלת רמז אלף ע"ח בשם התנחומא, וזכ"ר וזהויר יתרו ל"ג ע"ה לך שם הלשון בקצרה: (ב) שהן קבורים ומתים בחייהם, בגדפס אלו הרשעים שהן מתים וכקבורים בחייהם, ועיין ב"ר פל"ט אות ו' הרשעים קרויין מתים בחייהם, ועיין ברכות דף י"ח ותנחומא הגדפס סוף ברכה: (ג) ד"א מדבר בגרים, מובא גם במדרש קה"ר פ"ח בפסוק ובכן ראיתי רשעים: (ד) שהן משבחין מעשיהם הרעים, וכן הוא בקה"ר, וזילקוס וז"ר רומי דרש וישתבחו לשון שבה. אולם בזכ"ר רח"כ הביא וישתבחו בעיר, שהן משבחין במעשיהם הרעים: (ה) ד"א וישתבחו משתבחיין במעשיהם הרעים, ובזכ"ר רומי נוסף בלדו אל הקרי וישתבחו אלא וישתבחו וכו' בגמרא גימין ל"ז ע"ב ע"ה. ובגדפס ובזכ"ר וזהויר ד"א וישתבחו שהן משתכחין במעשיהם הטובים, ובקה"ר שם וישתבחו מעשיהם הטובים ועיין במ"כ שם שכתב דרש וישתבחו לשון מליצה בלשון התלמוד אשכחן, וזילקוס משמע דרש וישתבחו במעשיהם: (ו) וזש"ה לריח שמניך טובים, מובא בגדפס אות ג' וזילקוס יתרו רמז רס"ח וזילקוס שה"ש רמז תתקפ"ח בשם התנחומא, והוא כמו שלפנינו בזכ"ר, ובגדפס נוסף בראש וכן הנוסחא שם אמר ר' ינאי בשם רשב"י, ובגדפס ראשון דפוס קאסאנטינא אמר ר' ינאי בנו של ר' שמעון בר ינאי הראשונים ריח שריה אמרו לפניך אבל אנו כשבאנו לים לא נהנו לשון של שבה אלא קלסנו לך לכן נאמר לריח שמניך, ואח"כ הביא שם ד"א הראשונים ריח מצות נתת להם כו', המאמר הראשון נוסף מן מדרש חיות פ"ח בפסוק לריח שמניך, ושם הוא בסגנון אחר, ושם כתוב ר' ינאי בריה דר"ש, ועיין בס' וזהויר (דף ל"ג ע"ה) שהביא כמו בתנחומא הגדפס רק ערב ב' ההאחרים יחד והשניים בלחצם, ועיין בענפי יהודה שם שכתב שגנון לגרסו ר' ינאי בנו של ר' שמעון ברבי, אולם מאשר הבאתי כתוב בגדפס ראשון ר' ינאי בנו של ר' שמעון בר ינאי ואולי ל"ל בנו של ר' שמואל בר ינאי (עיין יוחסין השלם ג' 156) וכן עוד שם ג' 191 כתב רב שמואל בר ינאי אבובי דר' ינאי: (ז) לאדם נתת לו ז' מצות, לנה ולבניו נתת ז' מצות, ובזכ"ר רח"כ, אבל בזכ"ר רומי הוסיף לאדם נתת לו מצוה אחת לנה ולבניו ז' מצות. זילקוס נח אדם נתת לו ז' מצות נח אדם מן הכי, וזילקוס שה"ש אדם נתת לו שבע מצות, השמים לנה ולבניו נתת שבע מצות, וכן בנוסחת זילקוס ב' יתרו נח אדם מן הכי, ותנחומא הגדפס לאדם נתת מצוה אחת לנה ולבניו שם מצות וכן הביא בעל וזהויר (דף ל"ג ע"ה) כמו שהובא בגדפס, אולם הלשון משונה, וז"ל לאדם נתת ז' מצות לנה ולבניו ז' מצות ומן אות ר' נעשית ק' ובזכ"ר רומי יש לתקן ג"כ לאדם נתת לו ז' מצות או ל"ל לאדם נתת לו ז' מצות ולנה ולבניו נתת מצוה אחת יתרו, וכן בתנחומא הגדפס ל"ל לאדם נתת שש מצות לנה ולבניו נתת מצוה אחת יתרו, כי אדם הראשון נעשוה על שם מצות ונה נעשוה גם על אדם מן הכי, עיין מה שכתבתי בפסיקתא פ"ב פסקא בחדש השלישי ע"ה הערה ג' והערה ו': (ח) אמר ר' ברכיה בשם שהשמן מאיר כך התורה מאירה, וכן הוא בזילקוס שם בשם התנחומא, ובגדפס ר' ברכיה אמר שמן מאיר למי ששוקק בשמנה של תורה על כן עלמות אהבוך בעולם הזה ועולם הבא, ד"א על כן עלמות אהבוך אלו אומות העולם כו', אולם בגדפס האחרונים השמיטו המדפיסים מן על כן הראשון עד על כן השני. גם לדעתי דרשת ר' ברכיה יתרו נכונה כמו שהוא בזכ"ר, וכן יש לתקן בגדפס, וכמו שמונח ג"כ זילקוס שם בשם התנחומא: (ט) העולם הזה והעולם הבא, דרש עלמות כמו עלמות: (י) וזש"ה לך

חבה ופתי יערים (מש"י כה), לץ תבה זה עמלק, ופתי יערים זה יתרו, בשעה שבא עמלק להלחם בישראל, מה כתיב ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות י"ח), מהו ברפידים (יא) על ידי שריפו ידיהם מן המצות, והואך רפו ידיהם, כתיב ויקרא שם המקום מסה ומריבה (ש"ס כ"ז), התחיל צווח להם עד מתי אתם מנסים אותי, עד מתי תריבון עמדי, ואף משה צווח ומה תריבון עמדי ומה תנסון את ה' (ש"ס כ"ז), ומה היו מנסים, (יב) ר' יהודה ור' נתניה, ר' יהודה אומר כך היו מרננין ואומרים אם מספק לנו מזונות (יג) [כמלך שנכנס למדינה והן מקלסין אותו ומכבדין אותו והוא מספק להם מזונות] נעבדנו, ואם לאו לא נעבדנו, ר' נתניה אומר, כך היו ישראל אומרים אם עשה לנו צרכינו [כמלך שנכנס למדינה ומקלסין אותו ומכבדין אותו והוא עושה להם כל צרכם] נעבדנו, ואם לאו לא נעבדנו, ורבותינו אמרו כך היו מהרהרים, ואומרים הרי אנו מהרהרים בלבנו, אם הוא יודע מה אנו מהרהרים נעבדנו, ואם לאו לא נעבדנו, שנאמר [היה ה' בקרבנו] (ש"ס כ"ז). (יד) ר' ברכיה אמר בלבן היו משיחים, והקב"ה נותן להם את שאלתם, (טו) שנאמר וינסו אל בלבבם [לשאל אוכל לנפשם] (תהלים ע"ח), מה כתיב ויאכלו וישבעו מאד (ש"ס כ"ט), אמר הקב"ה כך הרהרתם בלבבכם, חייכם אני מודיע לכם חנה עמלק לפניכם, שנאמר ויבא עמלק:

[ד] (טז) למה היו ישראל דומין, לאחד שהיה רוכב על כתיפו של אביו, והיה רואה דבר של הפץ, ואמר לאביו ליקח לו, ולקח לו, כן פעם שני, ופעם שלישי, עד שהן מהלכין ראה אדם אחד אמר לו ראי את אבי (יז) [אמר לו אתה רוכב על כתיפי וכל מה שאתה מבקש אני עושה לך ואתה אומר לו ראי את אבי] מה עשה השליכו מעל כתיפו, ובא הכלב ונשכו, כך היו ישראל, כשיצאו ישראל כמצרים

הערות ותקונים

חכה, שנה גס בפסיקתא ריש פסקא דזכור, ומוצא בילקוט בשלח רמז רס"ג גסס הפסיקתא, וכן מוצא בתנחומא הגדסם בלות ג', ומוצא בילקוט מש"י רמז תתק"ס גסס התנחומא, והתחלה המאמר בילקוט יתרו סס, ועיין בשמ"ר פכ"י אות ו' בסגנון אחר, וכן מוצא במדרש שמואל פ"ב. ובפסיקתא סס הערה ב' הערותי שט"פ הדרוש הזה יסד הפייסן גפ' זכור, ומה שכתבתי שס אין רושם מן הדרוש הזה במכילתא ולא בתנחומא, המלות "ולא בתנחומא" הן מיתרות ויש למחקן מן הספר: (יא) ע"ש שריפו ידיהם מן המצות, דורש טסריקון רפידים רפה ידים, וכן הוא במגלה בשרות ה' ב' סהדרין ק"ז ע"א, ר"י אומר שרשו עמלן מדברי חזרה, וכן הוא אומר לא הפע אמת על בניס מרפין ידים, וכן במכילתא בשלח שנינו ויבא עמלק אחריים ואמרם אין רפידים אלא רפיון ידים לפי שרשו ידיהם מדברי חזרה כו', וכן בלקוט סוד בשלח ע"א, ועיין סס בנצרה א', והערתו ג"כ שט"פ זה יסד הפייסן ביוצר לפרשת זכור תמימים בעודם בסין רפודים כו' קטל ידים רפות ברפידים: (יב) ר' יהודה ור' נחמיה, המאמר הזה נשנה גס בפסיקתא זכור (דף כח ע"א) על הכתוב ד"א כל הנחשלים אחרך רק בשינוי לשון קלת, וכן בפסיקתא רבתא פסקא מני אפרים מוצא כמו בפסיקתא, וכן במכילתא פרשת בשלח סוף פ"ו מוצא בלשון הפסיקתא רק ר' יואשע ור' אליעזר את שמות האומרים, עיין בפסיקתא סס הערה קכ"ח, וכן בשמ"ר סוף פכ"י מוצא כמו שהוא בפסיקתא, ובתנחומא הגדסם יתרו אות ג' איהא כך ר' יהודה בר נחמיה ורבותינו, ור' יהודה אומר כך היו מדיינין ואומרים אם מספיק לנו מזונות כו', הלשון משוכם כמה שהביא גסס ר' יהודה בר נחמיה מאמר אחד, רק יש לתקן וכנ"ל ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר כך היו מדיינין (לפניו בתנחומא מרגנין וכנ"ל רח"ס מרגנין) ואומרים אם [זכור הוא על מפשניו נעבדנו ואם לאו נמרוד צו, ור' נחמיה אומר אם] מספיק לנו מזונות כו', והשמיס המעתיק מן אס עד אס, וממלא לנכון בתנחומא הגדסם אות ה', ובס' והזכיר (דף ל"ג ע"ב) השמיס שס האומרים וחמר מאמר מר' יהודה, ומה שהביא אומר כך היו אומרים, סווגלו למאמר רבנן, ולפניו כבר היה חסר בתנחומא הגדסם המאמר מר' יהודה כמו שהערתו, והעתיק כאשר מלא שס החסרון: (יג) כמלך שנכנס למדינה, הוספתי ע"פ חכמי ר' רומי וכנ"ל רח"ס, ובס' רומי שס ור' נחמיה אומר כך היו מהרהרין, השמיס המעתיק מן כך היו במאמר דר' נחמיה עד כך היו במאמר רבנן והשמיס מה שבאמנע: (יד) ר' ברכיה אומר, בפסיקתא סס ר' ברכיה גסס ר' לוי, אלל כלל המקומות הוא כמו לפניו ר' ברכיה לבד: (טו) שנה' וינסו אל בלבבם, בפסיקתא פ' זכור סס (דף כ"ח ע"א) במקום וינסו את ה' בלבבם ל' וינסו אל בלבבם: (טז) נמה היו ישראל דומין, בתנחומא הגדסם ר' לוי אומר למה"ד, וכן בס' והזכיר, וכן ממלא בפסיקתא ריש פ' זכור (דף כ"א ע"ב) אומר ר' לוי למה היו בני ישראל דומין, והמגל הזה מוצא גס כן בשמ"ר סוף פכ"י גס בני סס האומר, וכן רש"י (בשלח י"ח) הביא כל זה שטעם מהתנחומא שלפניו, ועיין פסד"א פמ"ד המגל בסגנון אחר: (יז) אמר לו אתה רוכב, הוספתי כמו שהוא בסוף רומי וכנ"ל רח"ס ובפסיקתא סס בתנחומא

(יח) מיד הקיפו אותם ענגי כבוד, (יט) בקשו מן הוריד להן הקב"ה, בקשו שליו הביא להם, (כ) שנאמר ותארתם יביא להם (תהלים עה כט), היה נותן להם כל צרכם, התהילו מחרהרים ואומרים חיש ה' בקרבנו אם אין (שמות י"ז), אמר להם הקב"ה חייכם אני מודיע אתכם הרי הכלב בא ונושך אתכם, וסי הוא זה זה עמלק, שנאמר ויבא עמלק: (כא) אמר ר' ברכיה למה נקרא שמו עמלק, עם לק, שבא ללוק דמן של ישראל ככלב: ויאמר משה אל יהושע בהר לנו אנשים וגו' (שם שם), (כב) ולמה יהושע בשביל לורו, וצא הלהם בעמלק (שם), (כג) אמר יהושע, כמה גדולים יש כאן, אהרן וחור וע' זקנים לא אמר אלא לי, מה עלי לעשות לקיים גזירתו, מיד ויעש יהושע וגו' (שם שם י'): והיה כאשר ירים משה וגו' (שם שם יא), מה היה הסוף, ויחלוש יהושע וגו' (שם שם יג), (כד) ר' ברכיה הבין אמר הפיל עליהם גורלות, ארבעה שמות נקרא, גורל פור חבל חולש: (כה) את עמלק (שם), (כשמעו) [כשמעו], ואת (עמלק) אלו אשתו ובניו, עמו, (אלו) אוכלוסין שבאו עמו, לפיכך כששמעו יתרו נסים שעשה הקב"ה בעמלק מיד בא ונתנייר, הוי לין תבה זה עמלק, ופתי יערים זה יתרו:

[ה] וישמע יתרו בהן מדין. (כו) כומר לע"ז היה. ויחד יתרו (שם יח ט), (כז) שיחד שמו של הקב"ה. ד"א ויחד יתרו, שנעשה יהודי. ויאמר יתרו ברוך ה' (שם טז י').

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

ובתנחומא הגדפם ונס' והזכיר, והמעתיק השמים מן אבי עד אבי: (יח) מיד הקיפו אותם ענגי כבוד, בפסיקתא הקיפו הקב"ה בשבעה ענגי הכבוד שנאמר יסובגבו יסובגבו וגו' (דברים לז י'): (יט) בקשו מן הוריד להם, בתנחומא הגדפם הביא הכתוב שנאמר וימסר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן להם (תהלים עה כד): (כ) שנאמר ותארתם יביא להם, בגדפם הביא שנאמר שאל ויצא שלו (תהלים קה מ) וכה"ל ותארתם יביא להם, וכן בס' והזכיר והוסף עוד למאו ויזיא וחלים מסעו: (כא) אמר ר' ברכיה למה נקרא שמו עמלק, זה ליאת בגדפם, ושנה בפסיקתא שם (דף כ"ז ע"ג), ד"ל עמלק עם לק אומה שזא ללוק דמן של ישראל ככלב, וכן מובא בלקח פוז (בשלה י"ז ח'), ובס' והזכיר (דף ל"ד ע"א) הביא אמר ר' ברכיה הבין ברכי: (כב) ולמה ליהושע בשביל לורו, בס' והזכיר (דף ל"ד ע"א) הביא כן, ולמה ליהושע כדי שיבחר אנשים שגולו בלדר שני כמותו, וזה הוסף המסדר הזה מדפנשיה וליאת בתנחומא, ועיין בפסיקתא פסקא וזכר (דף כ"א ע"ג) ולמה אמר ליהושע מפני שזא משבשו של יוסף כו' וע"כ בהערה ח': (כג) אמר יהושע מובא בפסיקתא שם (דף כ"ז ע"א): (כד) ר' ברכיה הבין אמר הפיל עליהם גורלות, בפסיקתא שם בהערות רבותיו אמרו הפיל עליהם גורלות, גם כיום שם בפסיקתא כמד"ל וכאשר יסילו חלשים על המנות, והעירותי שם בהערה י"ם שהוא לשון המשנה (שנה קמ"ח ע"ג), ומסילין חלשים על הקדשים ב"ם אבל לא על המנות, ופי' שם בגמרא מאי משמע דהאי חלשים לישנא דפורא הוא דכתיב חולש על גוים ע"כ, ולפי זה יש לתקן בפסיקתא שז"ל ומסילין חלשים כו' על המנות, ויבליקו בשלה רמו רס"ה הביא ג"כ כמו כן בטעות, וכן יש לתקן שם על המנות במקום על המנות ע"כ, ובעל ס' והזכיר (דף ל"ד ע"א) האמנים זה והזין כמד"ל חולש על גוים כאשר מובא בגמרא שם מאי משמע כו'. והרב בעל ענפי יהודה כתב שם בהערה ז' בפסיקתא דר"ב הגירסא רבותיו אמרו הפיל עליהם גורלות כמד"ל וכאשר יסילו חלשים על המנות, והעיר על זה שם בהערות ותקונים לתקן המסחר ולא עלתה בידו, ע"כ, ומוסחת בעל ספר והזכיר עכ"ל, וכל מעין יחזה כי עלתה בידו לתקן הג' בפסיקתא ורק תואנה הוא מבקש, וכי לא ידע כי בעל הספר והזכיר לא היה רק מלקט וקאד והאמנים וסניה הלשון ועשה עם האמאריים כדעו, ואנכי תקנתי בדברי הפסיקתא כאשר הוא לפנינו וכמו שמובא בליקוס ג"כ בשם הפסיקתא: (כה) את עמלק כשמועו ואת אלו אשתו ובניו, דורש לשון הכתוב את עמלק ואת עמו, וכן במכילתא בשלה ממכחא דעמלק סוף פרשה א', ושם יש לתקן ואת אלו אשתו ובניו במקום את אלו אשתו ובניו, כי זה דורש את מלת "ואת", וכן יש לתקן בס' והזכיר (ל"ד ע"א), ובכ"י רומי הלשון שמועו את עמלק ובניו עמו אלו פרכו' לאור' שזא עמו, ז"ל את עמלק [כשמעו], ואת אלו אשתו ובניו, עמו אלו אוכלוסין שזאו עמו. וגם בכ"י רח"ס שחשבה הלשון ואת עמלק ובני עשו אלו עמו פרס לאוכלוסין שזאו עמו, וז"ל כמו שהוא לפנינו: (כו) כומר לע"ז היה, וכן במכילתא יתרו פ"א ר' יהושע אומר כומר היה כעין שנאמר כהנים לשבע הדני (שופטים יח), וכן מובא בלקח פוז (יתרו יח א'), ובספר והזכיר (דף ל"ד ע"ג) בהן מדין ר' יהושע בן לוי אמר ראש בלוי וכומר לע"ז היה, הוסף, בן לוי"ז ובמכילתא כתוב ר' יהושע, גם הוסף "ראש בלוי" וז"ל פסרובל"י מלשון הירושלמי ריש פאה דמה בן תחיה דהא פסרובל"י היה, ומובא בערוך ערך פסר וכתב שם המוספי בל"י αααααααα אבות העל, ואולי ערב גם בדברי ר' אלעזר המודעי אומר שר היה: (כז) שיחד שמו של הקב"ה, בכ"י רומי וישמע יתרו בהן מדין כומר לע"ז היה ונעשה יהודי, שנאמר ויאמר יתרו ברוך ה'. ד"א ויחד יתרו, שייחד שם הקב"ה, ובכ"י רח"ס הג' ויחד יתרו שייחד שם הקב"ה, ד"ל ויחד יתרו שנעשה יהודי. וכן בתנחומא הגדפם יתרו אות' ז' ויחד יתרו (אל תקרי ויחד אלא ויהד) שנעשה יהודי.

אמר יתרו לא הנחתי אלוה שלא עבדתי אותו, ולא מצאתי אלוה כאלוהו של ישראל, עתה ידעתי כי גדול יי' מכל האלהים (שם כ"ג י"א). (כח) ד' בני אדם אמרו ד' דברים (כ"ט) אילו אמרו אדם אחר היו שוחקין עליהן, ומי הן משה ויתרו ושלמה ונבוכדנצר, משה אמר הצור תמים פעלו (כי כל דרכיו משפט) (דברים ל"ד), אילו אמרו אדם אחר היו שוחקין עליו לומר מנין זה יודע דרכיו של הקב"ה, אלא [לפי שכתוב וידוע דרכיו למשה (תהלים ק"ז)], לכך נאמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט. ושלמה אמר אתה הכל עשה יפה בעתו (קהלת ג' י"א), אילו אמרו אדם אחר היו שוחקין עליו לומר מי הודיעו זה, מה יפה ומה אינו יפה, אלא שלמה שלא חסר כלום משולחנו, הוא היה יודע מה יפה. (ל) אמר ר' יוסי בר הנינא (לא) אפילו מרר בתמוז, (ובילפפונין) [ומלפפונין] (פי' צנון וחורת) בתשרי, (ל"ב) לא חסר שלהנו של שלמה. נבוכדנצר אמר וכל דיירי ארעא (ל"ג) כלא חשיבין (ד"ה ל"ג), אילו אמרו אחר היו שוחקין עליו על מה שלט אדם זה, אפילו על יתוש לא שלט, אבל נבוכדנצר נאה לומר כן, שנאמר בו וכל [דן] דיירין (בבבני) [בבני] אנשא [חיות] ברא ועוף שמיא ירב בידך והשלמוך בכלהון]. (שם כ"ח) יתרו אמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים (שמות י"א) לפי שלא ראה בכל אלהות שלו גדול כה', כי בדבר אשר זדו עליהם (שם), (ל"ד) א"ר אלעזר במה שחשבו מצרים לאבד את ישראל במים, בו הם אבדו וגשתקעו בתוך הים:

הערות ותקונים

יהודי, המלות שהסגריה נזה הם הוספת המדפים דפים מאנפונה וליחא נכ" שני של אקספארד ולא בדפוס הראשון של התנחומא דפוס קאשטנאטניא. וכן מובא בילקוט יתרו רמז רס"ח בשם התנחומא ויחד יתרו ש"חד שם הקב"ה, ד"ה שבעה יהודי וכן תראה שכן הביא בסגנון הזה גם בעל ס' והזכיר ויחד יתרו שבעה שני יתרו אחד, ויחד שבעה יהודי ויאמר יתרו ברוך ה': (כח) ד' בני אדם, מובא בילקוט יתרו רמז רס"ח בשם התנחומא, וכן בילקוט קהלת רמז תתקס"ח ג"ח בשם התנחומא, וכן הוא בדפוס יתרו אות ז', ומובא גם בספר וזכור (דף ל"ד ע"ב) והלשון שם משוּבָּה: (כ"ט) אילו אמרו אדם אחר. כן חסר בילקוט קהלת וכן בכ"ר ח"ס, חולס בילקוט יתרו שם מובא כאשר הוספתי, וזה לראיה כי היה לפני בעל הילקוט ב' קצנים, וכן מובא טוסף בל"ד בכ"ר של רומי, וכן בתנחומא הדפוס, אילו אמרו אדם אחר היו אמרים מנין הוא יודע, אלא למשה נאה לומר דבר זה שכתוב בו יודיע דרכיו למשה, ועיין גם במדרש קה"ל פ"ג וית' א' בפסוק את הכל עשה יפה בעתו, ושם הוא נהרצת דברים: (ל) אמר ר' יוסי בר הנינא, כן הוא גם בילקוט יתרו ובכ"ר רומי ובכ"ר ח"ס וגם בתנחומא הדפוס יתרו אות ז' ובס' והזכיר שם הג' אמר ר' חמא בר חנינא, ובילקוט קהלת אמר ר' התנחומא ל"א אמר ר' יוסי בר הנינא כמו שמוצא בילקוט יתרו: (ל"א) אפילו מרר בתמוז ובילפפונין [ומלפפונין] בתשרי, פי' נטון וחורת. המלות "פי' נטון וחורת" נוספו בכ"ר אקספארד וליחא נכ"ר ח"ס ולא בכ"ר רומי, והנה גם בכ"ר ח"ס ובכ"ר המקומות בילקוט הג' מרור בתמוז, חולס בכ"ר רומי הג' נטון בתמוז, וכן הביא הערוך בערך מלפפון בשם הילמדנו יתרו אפילו נטון בתמוז, חולס בתנחומא הדפוס בדפוס קאשטנאטניא נפשות אפילו יורה בתמוז ואולי הייתה הג' מרר ונעשית בפסוק יורה, אמנם בדפוס מאנפונה הניג המדפים ואפילו קרח בתמוז כי חשב שפי' נטון בתמוז מלשון כננת שלג, גם הוסיף "ס"ל ורד בתמוז ונטון בריקן". וחתה מלת ובילפפון חקתי ומלפפונין, ומובא לנכון בכ"ר רומי ובכ"ר ח"ס וכן בילקוט שם. רק במקום לפיט, "בתשרי" בכ"ר רומי ובכ"ר ח"ס ובילקוט ובתנחומא הדפוס ובערוך בשם הילמדנו "בניסן". והוראת מלת מלפפונין עיין ערוך ערך מלפפון ובמוספי שם. ובגדפס נפשות ומלפפון ו"ל ומלפפונין, וא' ומלפפון, והשטות הוא מובא גם בדפוס ראשון, ובס' והזכיר הביא ורד בתמוז ומלפפון בניסן ל"א ומלפפונין: (ל"ב) לא חסר שלהנו של שלמה, ובגדפס סיים ולמה אמר את הכל עשה יפה בעתו מפני שהעט שכתב, וכן מובא בספר וזכור, וכן טוסף בכ"ר רומי בל"ד, ולפי שהעט שכתב אמר כך את הכל עשה יפה בעתו: (ל"ג) כלא חשיבין, במקרא כתוב כלא חשיבין ורגשם נחמורה בה"ל במקום אל"ף, ובתנחומא מובא לנכון: (ל"ד) אמר ר' אלעזר במה שחשבו מצרים כי, בתנחומא הדפוס סיים בסגנון אחר כי בדבר אשר זדו עליהם כאשר שאל להשעין מעשיו על חמורו ונפרק מעליו המשו, כך המארים חשבו לאבד את ישראל במים ונשתקעו במים, לכן כתיב כי בדבר אשר זדו עליהם ע"כ. ולא הוצא שם הדבר בשם ר' אלעזר, אבל בעל ספר והזכיר (דף ל"ד ע"ב) הריב"ז המאמרים יחד, וז"ל כי בדבר אשר זדו עליהם. ר' אלעזר אמר הויה דפסגה כאשר שאל לנפשו על חמורו ונפרק מעליו, כך פרעה נא והכניד עולו על ישראל, וכן לא יתכן לכם (שמות ה' י"ח) ונחפרקו מעליו, ושוד השב לאבד את ישראל במים ונשתקעו במים, לכן נאמר כי בדבר אשר זדו עליהם ע"כ. ובספר והזכיר סיים עוד אשר זדו עליהם קריה שביטל להם ישראל נחשלו לקח מנמנא כוסיה י"א ע"ה, עיין בפסיקתא ויהי בשלח ושיין שם בהערה מ"ג:

[ו] **ויבא** יתרו חותן משה וגו' ויאמר אל משה אני חותנך וגו' (שמות יח כ ו), (לה) מי אמר למשה אני חותנך, לא היה יכול לבוא אצל משה, מה עשה כתב איגרת, וקשרה בחץ, וירה ובא החץ אצל משה וקרא אותה משה ויצא אצלו, שנאמר ויצא משה לקראת חתנו (שם כז י), נכנס עמו למחנה, מה כתיב, ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם (שם כט יב), משאכלו עמו אמר תן לי רשות שאיך לי למקומי, אמר לו משה והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והסבנו לך (מדרג יג), אמר לו מבקש אני לילך ולומר שבהו של הקב"ה במקומי ביד וישלח משה את חתנו וגו' (שמות טו ט). וכשהקב"ה עשה נסים לישראל הם מקלסים אותו (לו) [ואומות העולם מקלסים אותו], שנאמר (לז) יודוך (עמים אלו) [ה'] כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך (תהלים קלח ד):

[ז] **בחדש** השלישי וגו' (שמות יט ה). (לח) ושה' הלא כתבתי לך שלישים בסועצות וגו' (משלי כב כ), אם בקשת לימול עצה, מן התורה הוי נוסחא, אמר דוד כשהייתי רוצה לימול עצה הייתי נוטל מן התורה, שנאמר בפקודיך אשיחה וגו' (תהלים קט טו), בן זומא אומר מה כתיב בחדש השלישי, (לט) ביום ההוא [אין כתיב כאן אלא ביום הזה] כאילו ביום הזה באו מדבר סיני, כל יום שאתה עוסק בתורה, הוי אומר כאילו ביום הזה קיבלתיה מסיני, ואומר היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות וגו' (דברים טו טו):

[ח] **בחדש** השלישי. (מ) התורה משולשת, (מא) ואותיותיה משולשות, (מב) והאבות משולשין, והשבט שניתנה על ידו משולש, ומשה (משולש מביניהם) [שלישי ביניהם], ואותיותיו משולשין, ואחים שלשה, ונצפן לג' ירחים [וביום השלישי, ובחדש השלישי], התורה משולשת תורה נביאים וכתובים, ואותיותיה משולשות אלף בית גימל, האבות משולשין אברהם יצחק ויעקב, ומשה שלישי ביניהם אנכי עומד בין ה' וביניכם (דברים כ ט), ואותיות משולשות משה, ובשבט שלישי ראובן שמעון ולוי, ואחים שלשה משה אהרן ומרים, ונצפן לג' ותצפתו שלשה ירחים (שמות כג), וביום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' וגו' (שם יט יא), [ובחדש השלישי שנאמר בחדש השלישי]:

הערות ותקונים

(לה) מי אמר למשה ט' כתב אגרת וקשרה בחץ, מונח בס' והזכיר (דף ל"ה ע"א) ויכרע בעל ענפי יהודה כתב המקור עולם ממני, ובלאמת שאב מן התנחומא כ"י שלפנינו, ובמקום כתב אגרת הביא הוא כתב פסיקא: (לו) ואומות העולם מקלסים אותו, כי הוא לנטון ככ"י רומי וכ"י רח"ס: (לז) יודוך עמים אלו, תקנתי יהודין כי כל מלכי ארץ, ומונח לנטון ככ"י רומי וכ"י רח"ס, ואולי רלה המעתיק להציג יודוך עמים כולם (ההולד מו ד), אבל אין זה הכתוב שבבית הדורש: (לח) ושה' הלא כתבתי, אם נקשה ט', נשנה בפסיקתא פסקא בחדש השלישי (דף ק"ה ע"א), רק שם הוא בהוספה דברים, וזה סעד כי התנחומא נסדר עוד לפני הפסיקתא, ובפסיקתא טופס אחר שנאמר ובפקודיך אשיחה סיים, ואומר מפקודיך לתנוגן בן חנוך אומר [עין] שם בהערה ז"ס שז"ל בן חנוך] אם נקשה לנבט ואין אלה יודע לנבט הנב בתורה ואת למד כו" נמקום לפנינו בן זומא אומר נמא' שם נבט בן עזרי לא כפרודונמא שיש לה שנים או שלשה ימים אלא כגון יומי חדע לך שהוא ק ט'. ובכ"י שני על אקספארד נוסף במאמר הזה אל התנחומא אשר הוא לפנינו נדפס בן חנוך ח' ובין אות מ' וסס מוסחא אחרת מאשר הוא לפנינו בכ"י אקספארד ובכ"י רומי ונכ"י רח"ס, וקד' התוספה שם: ושה' הלא כתבתי וגו', אם תאסרך לעלה היה נועץ בתורה, אמר דוד כשאסרך לעלה בתורה הייתי מביט וטפל עזה שנאמר בפקודיך אשיחה ואומר בפקודיך לתנוגן, אמר דוד חוטא אם נקשה לנבט ואיך יודע להפריה הנב בתורה ואת למד תהיית עניים ותלמים היו במועלות חכמה ודעת. ד"א שלשים לא תהא תורתי עליך כפרום דנכנא [ז"ל כפרודינמא] שנה אלא כפרום דנכנא [ז"ל כפרודינמא] חדשה שיש לה שנים ושלשה ימים, בן זומא [אומר] חדע לך שכתוב בחדש השלישי, בחדש של יום שלשי אחרך יהיו לך דברי תורה, וכן הוא אומר היום לעשותם ולא למחר לעשותם: (לט) ביום ההוא אין כתיב כאן, תקנתי כמו שהיה בכ"י רומי וכ"י רח"ס ובפסיקתא שם ומונח גם בילקוט: (מ) התורה משולשת, מונח בילקוט משלי רמז תתק"ס בשם התנחומא ומונח גם בילקוט יתרו רמז רע"א ג"כ בשם התנחומא, ועיין פסיקתא פסקא בחדש השלישי (דף ק"ה ע"א), ועיין בהוספה דברים בתנחומא הנדפס יתרו אות י, ועיין מדרש משלי פרק כ"ג פסוק הלא כתבתי לך, ומונח בספר המפתח [לרב נסים גאון] שנת פ"ח (דף מ"א ע"ב) ונדפס כעת על הנילוך בש"ס התפאר מדרש רמ"ס בשם הילמדנו וכוון צוה אל הנדפס, וכן מונח בספר והזכיר פשרה יתרו (דף ל"ה ע"א) כמו שהוא בנדפס: (מא) ואותיותיה משולשות אב"ב, עיין מה שהעירות בפסיקתא פסקא בחדש השלישי הערה ק"ג מה שהנחתי בשם האבודרהם: (מב) והאבות משולשין, ע"ש בהערה ק"ד שהנחתי

[ט] **בחדש השלישי**. (מג) **וש"ה** דרכיה דרכי נועם וגו' (משנ' ג י). **ביקש** הקב"ה ליתן תורה לישראל בשעה שיצאו ישראל מצרים, והיו חולקין זה על זה והיו אומרים בכל שעה נתנה ראש ונשובה מצרימה (מדרג' י ד), מה כתיב ויסעו מסכות ויחנו באיתם (שמות יג כ), שהיו נוסעים במריבה וחונים במריבה, כשבאו לרפידים היושו כולם ונעשו אנודה אחת, ובנוק שנגעשו כולם אנודה אחת, שנאמר ויחן שם ישראל נגד ההר (שם יט ג) ויחנו אין כתיב כאן, אלא ויחן, אמר הקב"ה התורה כולה שלום, ולמי אתננה לאומה שאוהבת שלום, היו וכל נתיבותיה שלום (משנ' ג י):

[י] **בחדש השלישי וגו'**. (מד) **וש"ה** בעצלתים ימך המקרה (קהל' י י), מי גרם לאשה זו שתתא שופעת דמים, על ידי שהיא מתעצלת לבדוק עצמה אם טמאה היא אם לאו. לפי (מה) ששנו רבותינו כל היר המרבה לבדוק בנשים הרי זה משובחת ובאנשים תקציץ. (מו) מעשה בשפחה של רבן גמליאל (מו) שהיתה מפנה מבית לבית כל ידות וחביות, (מח) והיתה בודקת עצמה על כל הבית והבית, כאחרונה בדקה עצמה ונמצאת טמאה, (מט) ונתיירא רבן גמליאל, לומר שרא נשמוא המהירות, אמר לה לא היתה בודקת את עצמך, אמרה לו חייך אדוני שהייתי בודקת את עצמי בין כל חבית וחבית, ובאחרונה בדקתי עצמי ונמצאתי טמאה, אמר רבן גמליאל אילו נתעצלה האשה הוזה כבר היו כל המהירות טמאות. בעצלתים ימך המקרה, הו' (נ) על ידי שהאשה הוזה מתעצלת היא שופעת דמים, ואין המקרה אלא דמים שנאמר ואת מקורה הערה (ויקרא כ יח), ובשפלות ידים ידלף (קהל' י יח), ואשה כי יזוב זוב דמה וגו' (ויקרא טו כה): (נא) ד"א בעצלתים ימך המקרה וגו', מדבר בישראל בשעה שבאו לרפידים, למה נקרא רפידים (נב) ששם רפו ידיהם מן העבירות, (נג) מה כתיב ארץ רעשה גם שמים נטפו וגו' (שופטים ה ד), אימתי היו כל הדברים האלו ביום מתן תורה:

[יא] **בחדש השלישי**. (נד) מה כתיב למעלה מן הענין פרשת יתרו, (נה) משהוא למד למשה ואתה תחזה מכל העם (שמות יח כא) ואחר כך וישלח משה וגו' (שם טז כו), ואחר כך בחדש השלישי. אמר שלמה לב יודע מרת נפשו וגו' (משנ' י י),

הערות ותקונים

ע"פ המאמר זה יסד הפייסן הפיוס ליום א' דשנעות: (כג) **וש"ה** דרכיה דרכי נועם, מוצא בילקום משני רמז תקלד בשם התנחומא, ומוצא בפסיקתא שם (דף ק"ה ע"ג) וע"ש בהערה ק"ו גם בהערות ק"ח ק"ט ק"ו ואין להכפיל הדברים: (מב) **וש"ה** בעלגלים, מוצא ג"כ בפסיקתא שם (ק"ה ע"ג) וכן במדרש וי"ר ק"ט אות ד' ר' אבהו פתר קריא בלשון, ועיין במדרש קה"ר בפסוק בעלגלים ימך המקרה ר' כהן פתר בלשון ומוצא בילקום קהלת רמז תתקפ"ט בשם מדרש, והמאמר הזה מוצא פה בשני הדרכים השניה על פסוק זה ד"א בעלגלים מדבר בישראל כו': (מה) ששנו רבותינו, נדה פ"ב מ"א דף י"ג ע"א: (כו) ומעשה בשפחתו של רבן גמליאל, כ"ה בפסיקתא שם, ועיין במדרש וי"ר שם פניחא אחתא דר"ג כו'. ועיין בירושלמי נדה שם (פ"ב ה"א דף מ"ט ע"ד) ועיין בבבלי נדה דף ו' ע"ג. שוב מעשה בשפחה של ר"ג: (מז) שהיתה מפנה מבית לבית כל ידות וחביות, כ"ה רומי בלילות וחביות, ובפסיקתא שם כלי סכרות וחביות, והנוסחא שלפנינו כסנה בלילות ופי' נביעות, תרגום ואת נביעי וית כלדי, ובפסיקתא במקום כלי סכרות ז"ל בלילות: (מח) והיתה בודקת עצמה על כל חביות וחביות, בוי"ר שם פניחא אחתא דר"ג היתה בודקת חביות, כתב המ"כ לראות ה"ן א"ס הוא שוב אל חומך, ושעה כי היא היתה בודקת את עצמה אם טמאה אם לאו: (מט) ונתיירא רבן גמליאל, עיין בפסיקתא שם הערה ק"ד העירוני כי ר"ג היה אוכל חולין בטהרה, אבל לפי הירושלמי נדה שם היו ימות לנסכים, ולפי הבבלי היו ימות של תרומה, לכן אין צורך לכל זה: (נ) על ידי שה"ה מתעללת, כ"ה גם בפסיקתא שם. ועיין במדרש וי"ר שם פ"ט, ובמדרש קה"ר בפסוק בעלגלים בסגנון אחר כמו שהעירו בפסיקתא שם הערה קט"ו ע"ש: (נא) ד"א בעלגלים, מוצא ג"כ בפסיקתא שם (דף ק"ו ע"א): (נב) שרפו ידיהם מן העבירות עיין בפסיקתא שם הערה קט"ו: (נג) מה כתיב, בפסיקתא שם נוסף לפני זה בעלגלים ימך המקרה, וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר, ובשפלות ידים, על ידי ששפלו ידיהם מן העבירות ידלף הבית, מה כתיב כו', זה חסר לפנינו גם חסר בכ"ה רומי ובכ"ה רח"ס: (נד) מה כתיב למעלה כו' אמר שלמה, מוצא בילקום יתרו רמז רע"ב בשם התנחומא, וכן בילקום משני רמז תתק"ג מוצא התחלת המאמר לב יודע מרת נפשו מדבר ביהוה ג"כ בשם התנחומא, וכן נשנה בפסיקתא פסקא בחדש השלישי (דף ק"ו ע"א), ואם בהערה ק"ח כתבתי מוצא בילקום יתרו רמז רע"א ונרשם שם התנחומא ז"ל פסיקתא ע"ג. אבל עתה כאשר נגלה לפנינו התנחומא כ"ה תראה כי בילקום כוון אל התנחומא שלפנינו בכ"ה: (נה) משהוא למד, בכ"ה רומי ובפסיקתא מה שהוא למד את משה, ובכ"ה רח"ס וכשהוא למד נמשס, ובכ"ה

ולפיכך ובשמחתו לא יתערב זה (מל' י' ד), אמר הקב"ה בניי היו משועבדים בשיט ולבנים, ויתרו היה יושב בתוך ביתו בהשקט, ובא לראות בשמחת התורה עם בניי, לכך וישלח משה את חתנו, ואחר כך בחדש השלישי, למה כך, דרש משה קל וחומר, ומה אם מצוה אחת כשבא הקב"ה ליתן מצות פסח אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו (שמות י"ב ז), שש ביאות ושלוש עשרה מצות שרוצה ליתן לישראל, יהא יתרו כאן ויראה אותם, לפיכך וישלח משה ואחר כך בחדש השלישי, למה בחדש השלישי, (נו) ולא בחדש השני, ולא בחדש השביעי, ולא בחדש אחר, (נו) אמרו רבותינו (נח) אמר ר' ארשעיא שנה לי ר' היא הגדול גיורת שבויה ומשוחזרת לא ינשא ולא יאסרו עד שלשה חדשים, כך ישראל נקראו גרים, שנאמר כי גרים הייתם בארץ מצרים (ויקרא י"ט ג), שבוים שנאמר והיו שובים לשוביהם (ישעיה י"ד ג), משוחזרים שנאמר אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם בארץ מצרים להיות להם עבדים וגו' (ויקרא ט"ו ג), (נח) אמר הקב"ה אמתין להם שלשה חדשים, ואחר כך אתן להם את התורה:

[יב] (ס) ד"א בחדש, בא חודש. (סא) אמר ר' אבין כשנגלה הקב"ה על משה בסנה, אמר לו בהוציאך את העם (הזה) ממצרים תעבדון וגו' (שמות ג' י), והיה משה מצפה ואומר אימתי הוא בא אותו הקץ, אלא כיון שהגיע [הקץ] אמר הקב"ה בא חודש שהיתה כצפה לו, אינו אומר בירח השלישי, כמו שהוא אומר בירח ויו (מ"ו ג), בירח בולט ש' לה, בירח האיתנים (א"מ ג), אלא בחדש [השלישי], (סב) אמר ר' יהודה הלוי בר' שלום אמר להם הקב"ה חידוש דברים אני עושה ומחדש אתכם, למה הדבר דומה, למלך שהיה לו בן, ועמד על פרקן ביקש אביו להשיאו, ולא היה לו, (סג) ארגינטירין (פי' חצר) חדשה, אמר המלך אין זה כבודו של בני להשיאו (בבבב) [צ"ל בארגינטירין] ישנה, אלא אם אמתין עד שאעשה לו חדשה אני מאחר שמחתו של בני, מה עשה המלך הביא נפחין ואומנין והיו מצחצחין בכלי נחושת, הביא

הערות ותקונים

שני של אקספארד אשר גם המאמר הזה נוסף בלדו על גליון מאת המעתיק בני' המלמד למשה: (ג) ולמה בחדש השני ולא בחדש השביעי ולא בחדש אחר, כ"ה בכ" רומי וכ" רח"ס, ובפסיקתא פסקא בחדש השלישי ולמה לא בחדש השני ולא ברביעי, וכן בילקוט שם בשם התנחומא (במאמר שלאחריו) ולא בחדש הרביעי ולא ברביעי ולא בחדש אחר, וכן בכ" שני של אקספארד למה בשלישי ולא בשני ולא ברביעי: (ג) אמרו רבותינו, בפסיקתא בשמי' המלות, "אמרו רבותינו": (נח) אמר ר' ארשעיא שנה לי ר' היא הגדול גיורת שבויה ומשוחזרת, ע"ן כתובות ז"ל פ"א ויבנות ל"ה ע"א, וע"ן בהרמב"ם ה' גירושין פ"א הכ"א. ובכ" שני של אקספארד חסרים המלות "אמרו רבותינו אמר ר' ארשעיא". ובכ" רומי אחר המלות גיורת שבויה ומשוחזרת נוסף בלדו, "שמה" [צ"ל שמה] פ"א פדיון מן השבי, זכר לדבר נ"ה נדבות תניף אלהים וטעריקין גיורת שבויה משוחזרת, ומקרא זה נדרש על חתן תורה בפרק ר' עקיבא. ע"כ. הוא בשבת פ"ח ע"ג אריב"ל כל דבור ודבור וכו' הוריד על שעתיד להחיות בו מחיה והחיה אותן שנאמר נחם ודבות וגו': (ג) אמר הקב"ה אמתין להם שלשה חדשים, בפסיקתא שם בהערה קכ"ג ע"פ הפסיקתא (ובעת טול לומר ע"פ התנחומא) יסד הפייסן ביור' לשבת אחר שבעות פניס אדיר וגאה פדיון מנען תשה הכנים לתושה, פנוקים שלשה חדשה [צ"ל חדשים] ונתרפאה שלישיה, פתח ורואית גירוש שחרור ופניה, ע"כ. פ' בספנדו בני ישראל ממארים היו תשים לקבל התורה הנקראת תושה, לכן נתן להם זמן להתענין ג' חדשים ונתרפאו ישראל המבטנים שלישיה כומן ג' חדשים שניתן לגיורת ולשבויה ולשפחה משוחזרת: (ד) ד"א בחדש כ"ח חודש, שנה בפסיקתא שם (דף ק"ו) ומוצא בילקוט יתרו שם בשם התנחומא: (סא) ח"ר אבין, וכו' בילקוט שם, ובפסיקתא חסרים המלות אמר ר' אבין, והעירות שם בהערה קכ"ד בפסיקתא כ"א אקספארד אמר ר' אייבו, ובילקוט הגירסא אמר ר' אבין. אולם בכ" שני של אקספארד אמר ר' אייבו, ובכ" רומי ובכ" רח"ס הג' אמר ר' אבין: (סב) אמר ר' יהודה הלוי בר' שלום, וכו' בכ" רומי, ובכ" רח"ס בשם מלת, "הלוי" ובכ" שני של אקספארד גם בילקוט יתרו בשם שם האומר, ובפסיקתא שם אמר ר' יהודה בר סימא צ"ל ח"ר יהודה הלוי בר שלום: (סג) ארגינטירין, פ"א חצר" הפירוש נוסף מהמעתיק, וגם בכ" רומי ממלא ארגינטירין חצר חדשה, וכן בכ" רח"ס ארגינטירין חצר חדשה, צ"ל ארגינטירין, ובכ" שני של אקספארד כתוב ארגינטירין חדשה, בלי מלת "חצר" הטוסף בלמעל, ובפסיקתא שם ארגינטירין חדשה, והעירות שם בהערה קכ" בפסיקתא כ"א של אקספארד בני' ארגינטירין, וגרסא שם בין שני חצאי עגולה, פ"א חצר" מזה תראה כי המעתיק מהפסיקתא העתיק ג"כ הפ', "חצר", ובילקוט יתרו שם ארגינטירין נדרש שם בלדו פ"א כלי חפצו, ולפנינו בתנחומא אמר המלך אין כבודו של בני להשיאו בחצר ישנה, השלישי ופה המעתיקים מלת בארגינטירין והצינו מלת "בחצר" ותקתי פניס שם בארגינטירין, וכן העתיק בעל הילקוט

הרשים והיו מסרנין בכלי עץ, (סד) [נמצא המלך משיא את בנו על ארגינפירין ישנה שהיא נראית חדשה], כך כשיצאו ישראל ממצרים היו בהן סומין וחרשים וחגירים אמר הקב"ה (סה) [התורה כולה שלימה שנאמר תורת ה' תביומה (ספסלס יט ח)] אתן אותה לדור זה, ויש בהן בעלי מומין, אמתין עד שיעמדו בניהם, אני מאחר בשמחתה שר תורה, מה עשה הקב"ה ריפא אותן, ונתן להם את התורה, ומנין [שריפא אותם], מי שהיה כומא היה רואה, שנאמר וכל העם רואים וגו' (שמות כ יח), ומי שהיה חירש נעשה שומע, שנאמר כל אשר דבר ה' נעשה וגשמע (שם כד י), ומי שהיה חירש נעשה שלם, שנאמר וייתצבו בתחתית ההר (שם יט), הוי חידוש דברים אחרש לכם: [יג] **בחדש השלישי**. (סו) למה בחדש תאומים, שלא יהא פתחון פה לאומות העולם, אילו נתן לנו את התורה היינו כקיימין אותה, אמר להם הקב"ה ראו באיזה חודש נתתי את התורה, במזל תאומים, (סז) שאם יבא עשו הרשע להתנער יבא וילמד תורה, לפיכך נתנה תורה בתאומים: ביום הזה באו מדבר סיני, (סח) כי ביום הזה באו, אלא כשהתא לאומד, אל יהו בעיניך ישנים, אלא כאילו היום הזה ניתנה, ביום ההוא אין כתיב כאן, אלא ביום הזה, אמר להם הקב"ה ביום הזה נתתי להם את התורה והיו יגיעים בה יחידים, (סט) אבל לעולם הבא אני מלמדה לכל ישראל ואינן שוכחין אותה, שנאמר (וזאת התורה) כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל, (ע) אחרי הימים (ההמה) [ההם] נאום ה' [נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה] (ימיה לא לב), ולא עוד אלא שאני מרבה את השלום ביניהם, אמר ישעיה וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נד ג):

[יד] **אנכי ה' אלהיך וגו' (שמות כ ג)**. (עא) זש"ה רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (ספסלס סח יח), (עב) אמר ר' אבדימי (עג) דמן חיפה שגיתי במשנתי שירדו עם הקב"ה לסני כ"ב אלפים מרכבות של מלאכי השרת. (עד) אמר ר' ברכיה הכהן (בבבנה) [במחנה] ליום, צפה הקב"ה (עד) [שאין עומדין בכומיהם אלא שבמו של לוי לכן ירד בעשרים ושנים אלף במחנה לויה, ד"א רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, מלמד שירד עם הקב"ה עשרים ושנים אלף מרכבות], וכל מרכבה ומרכבה במרכבה

הערות ותקונים

סס עם הפעות, וכן הוא בפעות זכ" רומי וזכ" רח"ס, אולם זכ" שני של אקספארד נמנע לנכון אמר המלך אין כבוד להשיא בני צאנרנפירין ישנה, ובענין המלה משושסת היא בפסיקתא סס וטובה היא בתנחומא שלפנינו, והיא המלה הרומית *argentarius* ופי' כלי כסף ללכל כלס (זילנערנשיר פיר ד"ס חלפסל), ועיין מה שכתבתי בהערה קכ"ו לפסיקתא סס. ועיין גם בענין השלם ערך ארגנפין ובפעות הניצו פי' "חצר" כי אין זה הוראת המלה כלל: (סד) נמנע המלך, הוספתי כמו שהוא זכ" שני של אקספארד, וכן טסק זלד הכ" של רומי, וכ"ל לנכון בפסיקתא, וחסר גם זכ" רח"ס וזילקוס, וכן מן המאמר כך שז"ל או ישראל ממלכים מונבא זילקוס תהליכ רמו תרע"ה בשס התנחומא: (סה) התורה כולה שלימה, הוספתי כמו שהוא זכ" רומי וז" רח"ס ובפסיקתא וזילקוס: (סו) למה בחדש תאומים, מונבא זילקוס סס בשס התנחומא ושונה גם בפסיקתא סס (דף ק"ז ע"א): (סז) שאם יבא עשו הרשע להתנער, כטובה כי יעקב ופשו תאומים היו: (סח) וכי ביום הזה, מונבא בפסיקתא סס, ולמה המאמר כוון רש"י ז"ל בפירושו על התורה (יתרו יט ח ודברים כו טז): (סח) אכל לעולם הבא, בפסיקתא לעתיד לזבא: (ע) אחרי הימים ההמה, וז"ל זכ" רח"ס, אכל בקרא "הסס" וזכ" רומי בפעות האלה במקום ההס: (עא) זש"ה רכב אלהים, נשנה בפסיקתא סס (דף ק"ז ע"א) ומונבא זילקוס יתרו רמו רפ"ו והזיון "פסיקתא" או "תנחומא" חסר סס, גם מונבא המאמר הזה בפסיקתא רבתי פכ"ה פסקא עשרת הדברות (ס"ז) בשעיים וטוססת, וזילקוס תהליכ רמו תש"ז ד"ה רבותים נרשס זלדו "פסיקתא רבתי" אולם הזיון היה הוא רק על התחלת המאמר, ומן אמר ר' אבדימי דמן חיפה עד סופו הוא מן הפסיקתא דרב כהנא, גם רמו תש"ז הוא מהפסיקתא דילן ובפסיקתא רבתי איינו: (עב) אמר ר' אבדימי, עיין בפסיקתא וברבתי ושמ"ד פכ"ט ובתנחומא פ' לו, ומונבא גם בבית המדרש ח"ה זד ז' ממדרש שו"ס, ועיין מה שהעיר הרב מהר"ם איש שלם במאיר עין: (עג) דמן חיפה, בפסיקתא איש חיפה, והוא סס מקס, עיין תבניות הארץ דף ק"ה ע"ב: (עד) אמר ר' זכריה הכהן, בפסיקתא אמר ר' זכריה הכהן זכרי, וכן מונבא זילקוס סס, ובזיהמ"ד אמר ר' זכריה לזד: (עה) שאין שומדים, הוספתי כמו שהוא בפסיקתא וכן זילקוס יתרו כמחנה לוי ששפה הקב"ה סהן שומדין צומדין לכן ירד כ"ב אלף כמחנה לוי, וזכ" אקספארד מהתנחומא הניצו כמעתיק, וכו' כדאיתא בפסיקתא ר"ל כמ' שהוא בפסיקתא, וזכ" רומי וזכ" רח"ס

ישמו של הקב"ה משותף עם שמו של כל מלאך ומלאך, (פז) מיכאל, רפאל, אדני בם: [מן] אנכי ה'. (פח) זש"ה שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך (תהלים י), אמר ר' פנחס הכהן בר חמא שמעה עמי ואדברה, שיהא לי פתחון פה לאומות העולם. (פס) אמר ר' יהודה הלוי ב"ר שלום (צ) לשעבר היו שמותיכם בשמותן של אומות העולם, סבא וחזייל, אבל כשקבלתם את התורה שבתכם ישראל, שנאמר שמעה עמי ואדברה [ישראל ואעידה בך], (צא) אין מדברים אלא למי שהוא 'שומע'. אלהים אלהך אנכי (תהלים טז), (צב) אלהים אני, דין אני, (צג) פטרון אני, בתקיים אני עליך. ר' שמעון אומר אלהך אני, פטרונך אני, (צד) מה הפטרון מועיל אצל הדיין, אלהים אלהך אנכי, אמר ר' פנחס הכהן בר חמא למי הוא מדבר למשה לא בשביל שקראתי אותך אלהים, שנאמר ראה נתתיך אלהים לפרעה (שמות ח), אלא אלהך אני, (צה) מהו אנכי, (צו) רבותינו אמרו, לשון גומריקון, אנא גפשי כתבית

הערות ותקונים

ובכ"ר ח"ס ר' שמעון בן לקיש, ובכ"ר רומי וכ"י שני של אקספארד כמו לפנינו, ובמדרש שמ"ר ריש פכ"ט ד"א אדני בם רבנן אמרין שמו של אלהים היה מעורב עם כל אחד ואחד מיכאל וגבריאל כו', חסר התחלת המאמר, "עבדא ים על לבו של כל מלאך ומלאך" וכן תראה במדברי המ"כ שפי' עבדא דף, כי היה בן לפניו במדרש, ובפסיקתא רבתי פכ"א הנוסחא משונה, ועיין מה שהעירותי בהערות שלי להפסיקתא הערה קס"א, וכן העירותי שם שפ"פ הפסיקתא אצל הפייטן ציור לשגשג אחת שנוטות בפיוס אדיר וגלה, רדו מלאכי זבנות שונים כחרגס, רשם ואור רבם פ"ה קרעס, רבותים אלפי שגלן אדני בם, וכן בפיוס כבודו אור כרבותיו כו' ה' בם ועל לבם שמו חקוק בעלנאות, ובס נאות, בצבא ואור, להקראות שמורלות: (פז) מיכאל רפאל, בפסיקתא כתוב גם נביראל, ובכ"ר רומי טוסף בלדו, "נביראל ושמו של הקב"ה חקוק עליה, הוי"ו ה' בם. ובפסיקתא טוסף אחר זה, ד"א ה' בם, אדני כחי, אדונתו בהם, ולא האמר אדונתו בהם לבד, חלה אף בשעה שבה ליתן תורתו בלשון הזה נחמה לישראל וכו' בלשון פתח להם, וכן הוא בליקוט יתרו שם, ועיין בפסיקתא שם הערה קס"ב קס"ג: (פח) זש"ה שמעה, מוצא בפסיקתא שם (דף ק"ע ע"ב), ובליקוט יתרו רמז רפ"ו, ובמדרש שמ"ר פכ"ט ד"א אנכי ה' אלהיך ר' אחא בר חיננא פתח בו שמעה עמי ואדברה בכו' "ברוב בעשרת הדברות כוונתו אל הפסיקתא ה' אל הנחומא שלפניו, ואמר כי דרוש ר' אחא בר חיננא על המקרא הזה כתוב בפסקא דעשרת הדברות שהיא הפסקא הנקראת בחדש השלישי או כתוב בתנחומא על אנכי ה' אלהיך, ובמקום ר' חמא בפסיקתא הנורא שם ר' אחא, ובתנחומא ר' פנחס הכהן בר חמא, וכ"ה בכ"ר רומי, אלב בכ"ר ח"ס השמט שם האומר, ובכ"י שני של אקספארד אמר ר' פנחס, ושם "הכהן בר חמא": (פס) אמר ר' יהודה הלוי בר שלום, וכ"ה בכ"ר רומי וכ"ר ח"ס, ובכ"י שני של אקספארד השמים המלות, "הלי בר שלום" ובפסיקתא שם אמר ר' יהודה בר סימון בשר ר' יבועה בן לוי, והעירותי שם בהערה קס"ח בליקוט יתרו שם מוצא המאמר היה בלי שם האומר, ובליקוט יתרו רמז תש"ס הכי' אמר ר' יוס' בר סימון, ומיין שם מבינלחא. ע"כ. ויש להעיר כי היין מבינלחא מוסב רק על התחלת המאמר שהוא מן מבינלחא מוסבס פ"כ, אל מן ד"א שמעה הוא מן תנחומא כ"י ריש וארא. והסר שם היין תנחומא, וכן יש לחקן גם בפסיקתא אמר ר' יוס' בר סימון, ועיין בתנחומא שלנו ריש וארא אורא א': (צ) לשעבר היו שמותיכם בשמותן של אומות העולם, כ"ה בכ"ר רומי וכ"ר ח"ס, אולם בפסיקתא פסקא בחדש השלישי ג' אחרת, לשעבר ישראל היה שמעם עד שלא קבלתם את התורה כשמועם של אומות העולם, כבא וכו' בן היז שבת ישראל, משקבלתם את התורה עמי, וכן מוצא בליקוט יתרו שם: (צא) אין מדברים אלא למי שהוא שומע, וכ"ה בכ"ר רומי וכ"ר ח"ס, ובפסיקתא שם אין זעירוף אלא בשומע שאמר שמעה עמי, והעירותי שם בהערה קס"ח בפסיקתא הנורא מוסבס פ"כ, אלא למי שהוא שומע, ולפי נוסחת הפסיקתא הדרש מוסב על ספא דקרא ישראל ואעידה בך: (צב) אלהים אני דין אני, עיין בפסיקתא כי מוצא זה בשם ר' יוחנן, והמאמר שלפניו בשם ר' שמעון חסר שם, ע"ש הערה ק"ע, ובמקום לפניו ר' שמעון שהסונה ר' שמעון בן לקיש ואמר שם ריש לקיש, ובכ"י שני של אקספארד גי' כמו בפסיקתא ר' יוחנן וריש לקיש, ומוצא שם המאמר מריש לקיש ההסר בפסיקתא כמו שתקנתי בהערה י"ע: (צג) פטרון, ידוע patronus, מגין, (שולחנערד): (צד) מה הפטרון מועיל אצל הדיין, בכ"ר רומי טוסף בלדו, אף אני מועיל לכם ומאיל אהבם ממדת הדין: (צה) מהו אנכי, עיין בפסיקתא שם דף ק"ט ע"א שגמלא לפני זה עוד מאמר אחד, רבותיו אומרים בשפסיה הכתוב מדבר כו'. ובכ"י שני של אקספארד מוצא זה גם בתנחומא כמו שמוצא בפסיקתא: (צו) רבותינו אמרו, וכ"ה בש"ס שבת ק"ה ע"א שם ר' יוחנן, וכן איתא במדרש עשרת הדברות (בית המדרש ח"א דף כ"ג) ולמה פתח הקב"ה לאנכי בתחו את התורה לישראל, שאנכי הוא טעריקון אלא גפשי כתבית יבית, ואנכי למפרע יבית כתבית געמים אמרי, וכן מוצא בלקח טוב (יתרו כ ז), ועיין בפסיקתא שם הערה קע"ו, והעירותי ג"כ שם שפ"פ הפסיקתא יסד "הקליד בפיוס ב' כתב האורית ליום ב' לשנועות, וכן דת אנכי כתב טעריקון נחבאת, אנכי, אלא גפשי, כתבית

יהבית, (צו) ר' ברכיה הכהן אמר אנא נדריך (צה) כלילך יאותך, אימתי כשתקבלו עשרת הדברות:

[פז] אנכי ה' אלהיך וגו'. (צט) אמר ר' אחא כ"ז דורות היה (ק) אל"ף קורא תגר לפני הקב"ה לומר שאני ראש לכל האותיות, ולא בראת בי את העולם אלא בכ', בראשית ברא אלהים (בראשית א 6), אמר הקב"ה היך שאפרע לך. (קא) התורה שנבראת אלפים שנה עד שלא נברא העולם, וכשאבוא ליתן תורה לישראל (כך) [בך] אני פותח, אנכי ה' אלהיך. (קב) אמר ר' נחמיה מהו אנכי לשון מצידי הוא, למה הדבר דומה, למלך שנשבע בנו, ועשה ימים רבים עם השבאים, למד סיהתן של אותן השבאים, כשעשה נקמה באויביו והביאו ובא להסית עמו בלשונו, ולא היה יודע, מה עשה, התחיל לספר עמו בלשון השבאים, כך עשה הקב"ה עם ישראל, כל אותן השנים שהיו ישראל במצרים, למדו סיהתן של מצרים, כשנאלן הקב"ה בא ליתן להם את התורה, לא היו יודעים לשינוע, אמר הקב"ה הריני מסית עמהם בלשון מצרי, אנוך, אדם שהוא מבקש לומר לחבירו במצרים אני, הוא אומר אנוך, כך פתח הקב"ה בלשונם ואמר אנכי: (קג) ד"א לפי שנראה להם הקב"ה בים כגבור עושה מלחמה, ונראה להם בסמיני כסופר למד תורה, (קד) נראה להם בימי שלמה כבחור ונראה להם בימי דניאל כזקן, אמר להם הקב"ה לא בשביל שהם רואים אותו דמויות הרבה, אני הוא שבים, אני הוא שבסמיני, אנכי ה' אלהיך: אמר ר' חייא בר אבא לפי כל עסק ועסק, וכן כל דבר והדר, נראה להם בים כגבור עשה מלחמותיהם של ישראל, (קה) בסמיני היה מלמד תורה לישראל ועומד כסופר, בימי דניאל כזקן מלמד תורה, שכן נאה להיות תורה יוצאה מפי הזקנים, (קו) נראה להם בימי שלמה כבחור לפי מעשיהם, שנאמר מראהו כלבנון בחור כארוזים (ש"ס ה טו):

[יז] ד"א אנכי ה' אלהיך. (קז) אמר ר' חנינא בר פפא נראה להם הקב"ה פנים זעומות, פנים בינוניות, פנים מסבירות, פנים שוחקות. פנים זעומות למקרא, כשאדם מלמד לבנו תורה חייב ללמדו ביראה, פנים בינוניות למשנה, מסבירות לתלמוד, שוחקות לאגדה, אמר להן הקב"ה אע"פ שאתם רואין כל הדמויות הללו, אנכי ה' אלהיך. אמר ר' לוי נראה להם הקב"ה כאיקונין חזו שיש להם פנים מכל מקום, אלף בני אדם מביטין בה, והיא מבטת בכלם, כך הקב"ה כשהיה מדבר, כל אחד ואחד מישראל היה אומר עמי היה הדבור, (קח) אנכי ה' אלהיך כתיב, אמר ר' יוסי בר חנינא לפי כחן של כל אחד ואחד היה הדבור מדבר עמו, ואל תתמה על הדבר הזה, ששצינו במן

הערות ותקונים

כתבתי יהבית ט' רשם למפרע אותותי מאמרי, יבינה כתיבה נעימים אמרי: (צז) ר' זכריה הכהן, בפסיקתא ס' ר' זכריה לנד, והעירותי שם הערה קע"ז כי בכ"ז אקספארד מהפסיקתא כתוב ר' זכריה הכהן, ועתה תראה כי כן הוא גם בתנחומא: (צח) כלילך יאותך, ע"ש הערה קע"ח: (צט) אמר ר' אחא, מוצא בפסיקתא שם, ושם במדרש ז"ר פ"א, ושם בגי' אמר ר' אלעזר בר חנינא בשם ר' אחא, וכן נשנה במדרש חזית פסוק ראשון כחם פו, וזילקס בראשית רמז א' הוסיפה ר"א ז"ל אבינא בשם ר' חמא, וזילקס יתרו רמז רפ"ו ר' אחא אומר יש לתקן ש"ל ר' אחא, ובפסיקתא דרבי פנ"א נאמר ז"ל ר' אלעזר בר אבינא בשם ר' אחא, רק בשמות עשרים ושתיים דורות, ואל עשרים וששה דורות. ובאגודרס נפ' תפלת של שנת כתב כ"ז דורות המה מאדם עד משה רבינו ע"ה, ואלו הם, עשרה מאדם ועד נח, ועשרה מנח עד אברהם, וששה מאברהם עד משה: (ק) אל"ף קורא תגר, עיין א"ז דר"ע (בית המדרש ח"ג לד נה): (קא) התורה שנבראת אלפים שנה, עיין בפסיקתא שם הערה קפ"א, והעירותי ג"כ שם, ועל המאמר הזה כוונתי דברי ספיעין ע"ש: (קב) אמר ר' נחמיה מהו אנכי לשון מצרי הוא, עיין בפסיקתא שם הערה קפ"ב מה שהעירותי שם באריכות, והנבא שם כי המעתיק אשר המעתיק למעני הפסיקתא בנאקספארד העתיק לי גם מאמר ארוך מהתנחומא יתרו והעתיקתי שם את המאמר הנעתיק למעני מן התנחומא, ועתה הוא התנחומא לפנינו: (קג) ד"א לפי שנראה להם בים, עיין בפסיקתא שם הערה קפ"ג: (קד) נראה להם בימי שלמה כבחור, זה נשמש בפסיקתא: (קה) בסמיני היה מלמד תורה לישראל ועומד כסופר, בפסיקתא בסמיני כסופר שהוא מלמד תורה ועומד ביראה: (קו) נראה להם בימי שלמה כבחור, מקומו לפני המאמר שלפניו בימי דניאל, וכ"ה לניון בפסיקתא: (קז) אמר ר' חנינא בר פפא נראה להם הקב"ה פנים זעומות, עיין בפסיקתא ובהערה קפ"ה: (קח) אנכי ה' אלהיך, כתוב בפסיקתא שם, אנכי ה' אלהיכם אין כתיב כאן אלא אנכי ה' אלהיך: וכל

כשיורד לישראל (קט) וכל אחד מהן היה טועמו לפי כחו, הדיבור על אחת כחה וכמה, אמר דוד קול ה' בכה (תהלים נט ד), בכהו אין כתיב כאן, אלא בכה, (קי) בכחו של כל אחד ואחד, בעולם הזה נאלו ישראל כמיצרים ונשתעבדו בבבל, ובבבל למדי, וממדי ליון, וביון לאדם, ומאדום הקב"ה יגאל אותם ולא ישתעבדו עוד, שנאמר ישראל נושע בה' תשועת עולמים [לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד] (ישעיה מה י):

חסלת פרשת יהרו

פרשת משפטים

[א] ואלה המשפטים וגו' (שמות כה א). (א) וז"ה ועוז מלך משפט אהב (תהלים נט ד), כל העוז והגבורה והשבח להקב"ה הן, אמר דוד לך ה' הגדולה והגבורה וגו' (תהלים נט י), עוז של מלך מלכי המלכים הקב"ה, את מוצא (ב) מי שהוא בעל זרוע אינו עושה דבריו במשפט, אבל מעבר על המשפט, אבל הקב"ה הוא בעל זרוע ואוהב משפט, אתה כוננת מישרים (תהלים נט), אמר ר' אלכסנדר שני, חסדים היו מחליפין בדרך, והיו שונאין זה את זה, רבץ לו חבורו של אחד מהם, ראה אותו חבירו, ועבר, משעבר אמר כתיב בתורה כי תראה חמור שונאך [וגו'] עוב תעזב עמו] (שמות נג ס), (ג) מיד חזר וטען עמו, התחיל לשיח בלבו אמר כך היה פלוני אוהבו ולא הייתי יודע, נכנסו להם לפונדוק ואכלו ושתו, מי גרם להם שעשו שלום, על ידי שהביט זה בתורה, אתה כוננת מישרים וגו', איזה זה, זה משפט:

[ב] ואלה המשפטים. (ד) וז"ה מלך במשפט יעמיד ארץ (מגילת נט ד), זה הקב"ה, ואיש תרומות יתסנה (ט), זה אדם הראשון, שהופרש בתרומה. (ה) אמר ר' יוסי בן קצרתה מנין שהופרש בתרומה, שנאמר ואד יעלה מן הארץ וגו' (בראשית כ ו), ואחר כך וייצר ה' וגו' (ט ט ט), (ו) ככהתה הוה הנותנת מים ברתך עיכרתה, ואח"כ נוסלת חלה, היו אמר ואיש תרומות יתסנה, שצוהו הקב"ה בזה אכול וזוה לא תאכל, ועבר על הציווי, סה גרם, ארורה האדמה בעבורך (ט: י), הוי יתרכנה: ד"א כלך במשפט יעמיד, (ז) זה הקב"ה כשבא ליתן תורה לישראל פתח במשפט, סה כתיב, שם יצא לו חוק ומשפט (שמות טו כ), וכאן למד משה את המשפטים שלמד לישראל: (ח) אמר ר' אבהו כל מקום שנאמר אלה פכל את הראשונים, וכל מקום

הערות ותקונים

(קט) וכל א' מהן היה טועמו לפי כחו, ככ" רומי וכ" רח"ס כחוב, וכו' ככר כחובו למעלה, והכוונה כי ככר כחוב זה לעיל בלוח כ"ב. ובפסיקתא נט דף ק"י ע"א) כחוב זה נט במקומו: (קי) בכחו של כל אחד ואחד, בפסיקתא נוסף, א"ל הקב"ה לא מפני שאתה שומע קולת הרבה, אלא היו יודעים שאני הוא הניח ה' אלכך". וע"ש בדערה קפ"ט:

(א) וז"ה ועוז מלך משפט אהב, מוצא בתנחומא הדפס אות א' נקצת שיטת, ועיין נט במדרש שמ"ד ריש פ"ל, ומוצא בילקוט ריש משפטים רמז ט"ז נפש התנחומא כמו שהוא לפנינו ככ": (ב) מי שהוא בעל זרוע אינו עושה דבריו במשפט, נהפך נוסף חומס ונחל ומשכיר על דעת קונו וטעם פנים לפני ארבעה וקרינו ונשעם שלל דין [לגנולי]: (ג) מיד חזר וטען עמו ט', בלשון שלפנינו מוצא נט בילקוט וכו" רומי וכ" רח"ס אלה נדפס הוא קצת נכרעת לשון: מה עשה חזר וטען ומלכו התחיל מסי' עמו עוז קימא מכלל העלם מכלל פרוק מכלל [ז"ל פרוק מכלל] עד שישקן עמו, ומלא עתק שלום ביניהם, ומכיון אמר לא הייתי כבוד שהוא שונאי ראה הלא ריחם עלי כשראה אותו ואת חמורו בדחוק מחזק כך נכנס לפונדוק אכלו ושתו ונחמנו זה לזה, הוי אחת כוננת משפט וזקק, ע"כ. מזה תראה כי המסדר היה הוסף דברים על לשון התנחומא שלט, ועיין ג"כ בסגנון אחר במדרש שו"ס מומזר ז"ס: (ד) וז"ס מלך במשפט יעמיד ארץ זה הקב"ה, המאמר היה מלא בסגנון אחר ככ"ד ריש פי"ד, ע"ס. ובתנחומא הדפס אות ג' נמלא דרשה אחרת על זה הכתוב ע"ס, ועיין בממ"ד פ"ל אות י"ג כסגנון אחר: (ה) אמר ר' יוסי בן קריתא, עיין ככ"ד שם ובירושלמי שנת פ"ב דף ה' ע"ב ולעיל ריש פרשת נח ובתנחומא הדפס ריש נח: (ו) ככהתה הוה הנותנת מים ברתך עיכרתה, וז"ל זה הקב"ה כשבא ליתן תורה, מוצא בילקוט ריש משפטים, ועיין נט במדרש שמ"ד פ"ל אות ג' נכרעתה וכן מוצא בלקה טעם בראשית ג' ד': (ח) אמר ר' אבהו כל מקום, כ"ד פ"ל אות ג' והרבה פעמים במקומות שונות במדרשים, וכן מוצא בלוח' שנת י"ג ע"ד